

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา

การศึกษาเป็นกุญแจสำคัญสู่ความสำเร็จในโลกนี้และโลกหน้า การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการนำประชาชาติใดประชาชาติหนึ่งสู่ความเจริญรุ่งเรือง ดังนั้นอิสลามจึงให้ความสำคัญและจริงจังกับการแสวงหาความรู้ จะเห็นได้ว่าอายะฮ์แรกที่ถูกระทานลงมานั้นเป็นอายะฮ์ที่ตระหนักและตอกย้ำถึงความสำคัญของการศึกษาหาความรู้ เป็นอายะฮ์ที่พูดถึงการอ่าน ทั้งนี้เพราะการอ่านนั้นเป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างหนึ่งในการได้มาซึ่งความรู้

อัลลอฮ์ ﷻ คำรัสในอัลกุรอานว่า

(اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ اِقْرَأْ وَرَبُّكَ
الْأَكْرَمُ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ) سورة العلق

ความว่า “จงอ่านด้วยพระนามแห่งพระเจ้าของผู้ทรงบังเกิด
ทรงบังเกิดมนุษย์มาจากก้อนเลือด จงอ่านเถิดและพระเจ้าของผู้
ผู้ทรงใจบุญยิ่ง ผู้ทรงสอน(ความรู้)ด้วยปากกา ผู้ทรงสอนมนุษย์
ในสิ่งที่เขาไม่รู้” (อัลอะลัก : 1-5)

ในอัลกุรอานมีโองการหลายโองการด้วยกันที่กล่าวถึงความประเสริฐของ ความรู้
และผู้รู้ เช่น ในสูเราะฮ์ al-Mujadalah อายะฮ์ที่ 11 อัลลอฮ์ ﷻ คำรัสว่า

(يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ)

ความว่า “ เพราะอัลลอฮ์จะทรงยกย่องเทอดเกียรติแก่บรรดาผู้
ศรัทธาในหมู่พวกเจ้า และบรรดาผู้ได้รับความรู้หลายชั้น”

(อัลมูญาอะละฮ์ : 11)

ในสุเราะฮ์ Fatḥir อายะฮ์ที่ 28 อัลลอฮ์ ﷻ คำร่ำว่า

(إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ)

ความว่า “แท้จริง บรรดาผู้ที่มีความรู้จากปวงบ่าวของพระองค์
เท่านั้นที่เกรงกลัวอัลลอฮ์ แท้จริงอัลลอฮ์ นั้นเป็นผู้ทรงอำนาจ ผู้
ทรงอภิเษมอ” (ฟาฏีร์ : 28)

และในสุเราะฮ์ al-Zumar อายะฮ์ที่ 9 อัลลอฮ์ ﷻ คำร่ำว่า

(قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ
أُولُو الْأَلْبَابِ)

ความว่า “จงกล่าวเถิดมุฮัมมัด บรรดาผู้รู้และบรรดาผู้ไม่รู้จะทำ
เทียมกันหรือ? แท้จริงบรรดาผู้มีสติปัญญาเท่านั้นที่จะใคร่ครวญ”
(อซซุหมัร : 9)

ท่านนบี ﷺ เองได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาดังจะเห็นได้จากหะดีษ หลายๆบท
ของท่านที่ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการแสวงหาความรู้ และเป็นที่ยอมรับกันว่า การแสวงหา
ความรู้ นั้นเป็นข้อบังคับเหนือมุสลิม ทุกคนที่จะต้องถือปฏิบัติ ตามหะดีษของท่านนบี ﷺ ที่ได้
กล่าวไว้ว่า

((طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ))

(أخرجه ابن ماجه 224 : 1998)

ความว่า “การแสวงหาความรู้เป็นวาญิบเหนือมุสลิมทุกคน”

(บันทึกโดย Ibn Majah , 1998 : 224)

จากประวัติศาสตร์เราจะเห็นได้ว่าท่านนบี ﷺ มีความพยายามอย่างมากที่จะให้
เหล่าบรรดาเศาะหาบะฮ์ของท่าน ได้ศึกษาหาความรู้ อย่างจริงจัง ท่านได้เสนอแก่เจลยศีก์ที่ได้จาก

สงครามบัศร ที่ชำนาญทั้งการอ่านและการเขียนและไม่มีความสามารถในการไถ่ถอนตัวเอง โดยให้เฉลยศึกเหล่านั้นทำการสอนเด็กๆชาวมะดีนะฮ์ อีกทั้งท่านนบี ﷺ เองยังได้เร่งรื้อเหล่าบรรดาเศาะหาบะฮ์ของท่าน ให้ศึกษาภาษาต่างๆ เมื่อครั้งที่ท่านได้ส่งนักเผยแผ่ ศาสนา และนักการ ทูต ไปยัง กษัตริย์ และผู้นำต่างๆที่อยู่นอกคาบสมุทรอาหรับ

ท่านนบี ﷺ ไม่เคยจำกัดความรู้ และการศึกษาเฉพาะ ในวงสุภาพบุรุษเท่านั้น แต่ ยังให้สุภาพสตรีได้รับส่วนแบ่ง ของความรู้ อย่างเท่าเทียมกัน และท่านยังได้เร่งรื้อเหล่าสุภาพบุรุษ ให้สอนสมาชิกในครอบครัว และญาติพี่น้องของพวกเขา นอกจากนี้แล้ว ท่านนบี ﷺ และเหล่า บรรดาเศาะหาบะฮ์ไม่ได้เผยแผ่ ฝังศพ และให้การศึกษาแก่ผู้คนเฉพาะ ในนครมะดีนะฮ์เท่านั้น หากแต่ยังส่งนักเผยแผ่ และบรรดา ทูตของท่านสู่พื้นที่ทุระกันดารที่อยู่ห่างไกล เพื่อให้ความรู้แก่ ผู้คน และให้ความกระจำเริญแก่พวกเขาสู่หนทาง ที่ถูกต้อง ที่จะนำพาพวกเขาไปสู่พระเจ้า และได้ อ่านแก่พวกเขาซึ่งอัลกุรอานที่เป็นคัมภีร์ของพระเจ้า ในจำนวนนั้นมีผู้คนที่รับหนทางที่ถูกต้องและ ความรู้ที่ท่านนบี ﷺ มอบให้และอีกจำนวน หนึ่งไม่ยอมรับรู้ใน สิ่งที่ท่านนบี ﷺ ได้มอบให้ ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า

((إِنَّ مَثَلَ مَا بَعَثَنِي اللَّهُ بِهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنَ الْهُدَى وَالْعِلْمِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَصَابَ أَرْضًا فَكَانَتْ مِنْهَا طَائِفَةٌ طَيِّبَةٌ قَبِلَتْ الْمَاءَ فَأَنْبَتَتْ الْكَلَّا وَالْعُشْبَ الْكَثِيرَ وَكَانَ مِنْهَا أَجَادِبٌ أَمْسَكَتِ الْمَاءَ فَفَنَعَ اللَّهُ بِهَا النَّاسَ فَشَرِبُوا مِنْهَا وَسَقَوْا وَرَعَوْا وَأَصَابَ طَائِفَةٌ مِنْهَا أُخْرَى إِنْهَا هِيَ قِيَعَانٌ لَا تُمَسِّكُ مَاءً وَلَا تُنْبِتُ كَلًّا فَذَلِكَ مَثَلُ مَنْ فَقَهُ فِي دِينِ اللَّهِ وَنَفَعَهُ بِمَا بَعَثَنِي اللَّهُ بِهِ فَعَلِمَ وَعَلِمَ وَمَثَلُ مَنْ لَمْ يَرْفَعْ بِذَلِكَ رَأْسًا وَلَمْ يَقْبَلْ هُدَى اللَّهِ الَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ))

(أخرجه مسلم 1996 : 2282)

ความว่า “แท้จริงอุปมาสิ่งที่อัลลอฮ์ได้แต่งตั้งฉันมาเพื่อมัน อัน ได้กำหนดทางที่ถูกต้องและความรู้ นั้น ก็อุปมาได้กับน้ำฝนที่ตกลง มาบนพื้นแผ่นดิน พื้นดินบางส่วนเป็นพื้นดินที่ดี รับน้ำ ทำให้ต้น พืชงอกงาม และพืชพันธุ์ที่มากมาย บางส่วนเป็นแอ่งหินแข็งที่ เพาะปลูกไม่ได้แต่กักน้ำไว้ อัลลอฮ์ให้ผู้คนเอาประโยชน์จากมัน พวกเขาได้มาดื่มกิน นำน้ำไปรด และได้ใช้ในการเพาะปลูก

น้ำฝนอีกส่วนหนึ่งไปตกลงบนพื้นที่เป็นหินลื่น มันก็ก่อกับน้ำไว้ไม่ได้ และใช้เพาะปลูกไม่ได้ ดังกล่าวเปรียบได้กับผู้ที่ไม่เข้าใจในศาสนาของอัลลอฮ์ สิ่งที่อัลลอฮ์ส่งลงมาพร้อมกับมัน(คือทางนำที่ถูกต้องและความรู้)เป็นประโยชน์กับเขา เขารู้และสั่งสอนและเปรียบได้กับคนที่ไม่ยอมเมยหัวขึ้นรับรู้ เขาไม่ยอมรับทางนำที่ถูกต้องที่ฉันถูกส่งมาเพื่อมัน”

(บันทึก โดย Muslim, 1996 : 2282)

อิสลามถือว่าการแสวงหาความรู้เป็นอิบาอะฮ์ที่ได้รับผลบุญ ผู้ที่เดินทางเพื่อแสวงหาความรู้ แท้จริงแล้วเขากำลังอยู่ในหนทางของอัลลอฮ์ ดังหะดีษของท่านนบี ﷺ ที่ได้กล่าวไว้ว่า

((مَنْ خَرَجَ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ كَانَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَتَّى يَرْجِعَ))

(أخرجه الترمذي 2001 : 2647)

ความว่า“ผู้ใดที่ออกไปแสวงหาความรู้ เขาก็จะอยู่ในหนทางของอัลลอฮ์จนกว่าเขาจะกลับ”

(บันทึก โดย al-Tirmidhiy, 2001 : 2647)

ผู้ที่เดินทางเพื่อแสวงหาความรู้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ อัลลอฮ์จะทรงทำให้ง่ายแก่เขา ซึ่งหนทางสู่สวนสวรรค์และเขาจะได้รับเกียรติอื่น ๆ อีกมากมาย เมื่อเขาได้กลายเป็นผู้รู้เขาจะได้รับเกียรติในฐานะเป็นผู้สืบทอดมรดกของบรรดานบี ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า

((مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْمًا سَهَّلَ اللَّهُ لَهُ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ وَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَضَعُ أَجْنِحَتَهَا رِضًا لِطَالِبِ الْعِلْمِ وَإِنَّ طَالِبَ الْعِلْمِ يَسْتَغْفِرُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ حَتَّى الْحَيَاتَانِ فِي الْمَاءِ وَإِنَّ فَضْلَ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضْلِ الْقَمَرِ عَلَى سَائِرِ الْكَوَاكِبِ إِنَّ الْعُلَمَاءَ هُمْ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ إِنَّ الْأَنْبِيَاءَ لَمْ يُورَثُوا دِينَارًا وَلَا دِرْهَمًا إِنَّمَا وَرَثُوا الْعِلْمَ فَمَنْ أَخَذَهُ أَخَذَ بِحِطَّةٍ وَافِرٍ))

(أخرجه ابن ماجه 1998 : 223)

ความว่า “ผู้ใดได้เดินทางเพื่อแสวงหาความรู้ อัลลอฮ์จะทรงทำให้
 ง่ายแก่เขาซึ่งหนทางสู่สวนสวรรค์และแท้จริงบรรดามลาอีกัดได้
 วางปีกๆของพวกเขาเพราะพอใจกับผู้แสวงหาความรู้และแท้จริง
 แล้วผู้แสวงหาความรู้ นั้น จะมีผู้ขอกฎโทษให้แก่เขา ทั้งผู้ที่อยู่
 บนฟากฟ้าและแผ่นดินจนกระทั่งปลาที่อยู่ในน้ำ(ยังขอกฎโทษ
 ให้แก่เขา) และแท้จริง ความประเสริฐของผู้รู้เหนือผู้ทำอืบาตะ ฮุ
 นั้นแจกเช่นความประเสริฐของดวงจันทร์เหนือดวงดาวทั้งหลาย
 และแท้จริงบรรดาผู้รู้คือผู้สืบทอดมรดกของบรรดานบีและ
 แท้จริงบรรดานบีไม่ได้ทิ้งมรดกที่เป็นเงินทองแต่บรรดานบีได้ให้
 ความรู้เป็นมรดกดังนั้นผู้ใดที่ตัดดวงเอาความรู้ (แท้จริง) เขาได้ตัด
 ดวงเอาโชคลาภอันมากมาย”

(บันทึก โดย Ibn Majah, 1998 : 223)

ในเมื่อการ แสวงหาความรู้ มีความประเสริฐที่เหลือหลาย ดังนั้นการชี้แนะ การ
 เชิญชวน การสอน การอบรม การเผยแพร่ความรู้และ การบริการต่างๆเพื่อให้ผู้อื่นได้รับ ทางนำและ
 ความรู้จึงถือได้ว่าเป็นภารกิจหนึ่งที่มีเกียรติยิ่ง ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า

((مَنْ دَعَا إِلَى هُدًى كَانَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ مِثْلُ أُجُورٍ مَنْ تَبِعَهُ لَا
 يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ أُجُورِهِمْ شَيْئًا وَمَنْ دَعَا إِلَى ضَلَالَةٍ كَانَ عَلَيْهِ مِنَ
 الْإِثْمِ مِثْلُ آثَامٍ مَنْ تَبِعَهُ لَا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ آثَامِهِمْ شَيْئًا))

(أخرجه مسلم 1996 : 2674)

ความว่า “ผู้ใดเชิญชวนสู่ทางนำที่ถูกต้อง เขาจะได้รับผลบุญตอบ
 แทนเท่ากับผลบุญของผู้ที่ได้ปฏิบัติตามเขา โดยไม่มีอะไร
 ลดหย่อนจากผลบุญของพวกเขาเลย และผู้ใดเชิญชวนสู่แนวทาง
 ที่หลงผิด เขาก็จะได้รับผลตอบแทนเท่ากับบาปของผู้ที่ได้ปฏิบัติ
 ตามเขา โดยไม่มีอะไรลดหย่อนจากบาปของพวกเขาเลย”

(บันทึกโดย Muslim, 1996 : 2674)

ผู้ที่ถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์ ถึงแม้ว่าเขาจะเสียชีวิตไปแล้วแต่ผลบุญของการถ่ายทอดความรู้นั้นเขาจะได้รับอย่างต่อเนื่อง ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า

((إِذَا مَاتَ الْإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَنْهُ عَمَلُهُ إِلَّا مِنْ ثَلَاثَةٍ إِلَّا مِنْ صَدَقَةٍ
جَارِيَةٍ أَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ))

(أخرجه مسلم 1996 : 1631)

ความว่า “ เมื่อมนุษย์ได้เสียชีวิตลง อะมัลของเขาก็จะถูกตัดขาดจากเขา นอกจากเพียงสาม ประการ : เสาะตะเกาะฮญาริยะฮ หรือความรู้ที่ได้รับประโยชน์จากมัน หรือลูกที่ศอลิฮที่ขออุอาให้กับเขา”

(บันทึกโดย Muslim, 1996 : 1631)

จากความสำคัญและความประเสริฐของการแสวงหาความรู้นี้เองทำให้มุสลิมในอดีตและปัจจุบันได้พยายามแสวงหาความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ศาสนาและพยายามปฏิบัติตามความรู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมา หลังจากนั้นก็ได้ทำการเผยแพร่ความรู้ที่ได้เรียนมาในรูปแบบต่างๆไม่ว่าจะเป็นการสอน บรรยาย แต่งตำรา และในรูปแบบอื่นๆอีกมากมาย

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ในแต่ละยุคแต่ละสมัยเราจะเห็นได้ว่าบรรดาอุละมาอุมุสลิมนั้นมีส่วนสำคัญในการเผยแพร่ และการบริการทางวิชาการซึ่งมีส่วนสำคัญในการจรจรโลอารยธรรมโลก ตำรา หนังสือและผลงานทางวิชาการของพวกเขาเหล่านั้นเป็นสักขีพยานถึงความพยายามอย่างที่สุดในการเผยแพร่วิชาความรู้และการบริการทางวิชาการ หนึ่งในบรรดาอุละมาอุมุสลิมที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ วิชาความรู้และการบริการทางวิชาการคือท่านอิมามอัชชาฟีอีย์

อิมามอัชชาฟีอีย์มีบทบาทอย่างมากในด้านการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในศาสตร์ต่างๆที่เกี่ยวกับอิสลามศึกษา ไม่ว่าจะเป็น ศาสตร์ในสาขาวิชาอัลกุรอานและอูลูมอัลกุรอาน ศาสตร์ในสาขาวิชาหะดีษและอูลูมอัลหะดีษ ศาสตร์ในสาขาวิชาฟิกฮ์และอูลูมอัลฟิกฮ์หรือแม้แต่ศาสตร์ในสาขาวิชาภาษาอาหรับและวรรณกรรมอาหรับท่านก็มีความเป็นเลิศ Diwan al-Imam al-Shafi'iy คือตำราที่เป็นเครื่องยืนยันถึงผลงานทางด้านวรรณกรรมที่มีลีลาการใช้ภาษาที่สละสลวยและอรรถรสที่กินใจ ท่านได้รับฉายาว่าเป็นผู้วางรากฐานวิชาอูลูมอัลฟิกฮ์ (واضع الأصول) ผู้ช่วยเหลือค้ำจุน

สุนนะฮ์ของท่านบีมุหัมมัด ﷺ (ناصر السنة) และได้รับการกล่าวขานว่าเป็นผู้นำแห่งภาษา (إمام اللغة)

นัยยะสำคัญสองประการที่จำเป็นต้องเรียนรู้จากความเป็นผู้รู้ของท่านอิมามอัชชาฟีอีญ์ ก็คือ บุคลิกภาพของท่านในฐานะผู้รู้ว่าเป็นเช่นไรอันสามารถนำมาเป็นแบบอย่างแก่ผู้คงแก่เรียน หรือนักเรียนให้ได้ตระหนักในการจะเป็นผู้รู้ที่ดีมีคุณภาพ และนัยยะที่สองก็คือแนวคิดของท่านในงานเขียนและผลงานตลอดระยะเวลาที่อยู่ในวงวิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดทางการศึกษาของท่านในตำรา Diwan al-Imam al-Shafi'iy ที่มีสาระหลากหลายและสะท้อนความเป็นเลิศทางวรรณกรรมและความรอบรู้ ประกอบกับแนวคิดด้านการศึกษา ทั้งนี้หากสามารถเข้าใจบริบททั้งสองก็จะสามารถเข้าใจบทบาทและแนวคิดทางการศึกษาของท่านอย่างครอบคลุมและเป็นประโยชน์ยิ่ง

มีคำถามหลายคำถามด้วยกันเกี่ยวกับชีวประวัติ แนวคิดและบทบาททางการศึกษาของอิมามอัชชาฟีอีญ์ที่จะต้องค้นหาคำตอบให้ได้ เพราะคำตอบเหล่านั้นเป็นกุญแจดอกหนึ่งที่สำคัญในการสร้างให้ผู้เรียนเป็นผู้รู้ที่มีความแตกฉานในความรู้ที่ได้เล่าเรียนมา มีความเข้มข้นในวิชาการที่ได้ศึกษามา อิมามอัชชาฟีอีญ์มีกระบวนการในการศึกษาหาความรู้ทุกอย่างที่ทำให้ท่านมีความรู้ความสามารถและความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษ มีแนวคิดทางการศึกษาอะไรบ้างที่เป็นปัจจัยในการผลักดันให้ท่านมีความอดทน มุ่งมั่นในการแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง มีปัจจัยอะไรบ้างที่ทำให้ท่านทุ่มเททั้งร่างกายและแรงใจในการสอน ถ่ายทอดความรู้ เผยแพร่ความรู้ แต่งตำราและการบริการทางวิชาการอย่างไม่เหน็ดเหนื่อย และอะไรบ้างที่เป็นบทบาททางการศึกษาของท่านที่ได้จุดประกายแห่งความเจริญก้าวหน้าในวงวิชาการอิสลามในยุคต่อมาจนถึงยุคปัจจุบัน คำถามเหล่านี้และอีกหลายๆคำถามจึงเป็นที่มาของการศึกษาวิจัยถึงแนวคิดและบทบาททางการศึกษาของอิมามอัชชาฟีอีญ์

1.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดและบทบาททางการศึกษาของอิมาม อัชชาฟีอีญ์ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษา ออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

1. ศึกษาชีวประวัติของอิมามอัชชาฟีอีญ์
2. ศึกษาแนวคิดทางการศึกษาของอิมามอัชชาฟีอีญ์
3. ศึกษาบทบาททางการศึกษาของอิมามอัชชาฟีอีญ์

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชีวประวัติของอิมามอัชชาฟีอีย์

อัลอิมาม ฟักรุดดีน อัรรอซีย์ (al-Imam Fakhr al-Din al- Raziyy : 1993) เสียชีวิต ปี 606 ฮ.ศ. ได้แต่งหนังสือชื่อ Manaqib al-Imam al-Shafi'iy (مناقب الامام الشافعي) หนังสือนี้มี ความหนาประมาณ 450 หน้า เนื้อหาของหนังสือประกอบด้วย 3 ส่วนหลักๆ ส่วนที่ 1 ว่าด้วย ชีวประวัติของอิมามอัชชาฟีอีย์เริ่มตั้งแต่เชื้อสายต้นตระกูลของท่าน ชีวิตของท่านในเยาว์วัย จนกระทั่งเสียชีวิต บรรดาอาจารย์และเหล่าลูกศิษย์ของท่าน ส่วนที่ 2 กล่าวถึงความรู้ของอิมามอัช ชาฟีอีย์ในสาขาวิชาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นวิชาเตฮีด อัลกุรอาน อุญุมลกุรอาน หะดีษ อุญุมลหะดีษ ฟิกฮ์ อุศูลุฟิกฮ์ ภาษาและวรรณคดีอาหรับ และวิชาการอื่นๆที่อิมามอัชชาฟีอีย์มีความรอบรู้ และ เชี่ยวชาญ ส่วนที่ 3 กล่าวถึงสถานะของอิมามอัชชาฟีอีย์ที่เหนือกว่าบรรดามุญญ์ตาสีดีน(นักวินิจฉัยหุ กม)ท่านอื่นๆ

อับดุลฆอนีย์ อัลดักร์ (Abd al-Ghaniy al-Daqr : 2005) ได้แต่งหนังสือที่มีชื่อว่า al- Imam al-Shafi'iy Faqih al-Sunnah al-Akbar (الامام الشافعي فقيه السنة الأكبر) หนังสือเล่มนี้ ครอบคลุมถึงเนื้อหาที่เกี่ยวกับชีวประวัติของอิมามอัชชาฟีอีย์ ลักษณะนิสัย การเดินทางของท่าน จากเมืองกาซาลูนครมกกะฮ์ การเดินทางของท่านไปยังนครมะดีนะฮ์ เพื่อศึกษากับอิมาม มาลิก การ เดินทางไปยังเยเมน การเดินทางไปยังอิรักครั้งที่ 1 ครั้งที่ 2 และครั้งที่ 3 การเดินทางของท่านไปยัง อียิปต์ และการเสียชีวิตของท่าน

ฮัมซะห์ อันนัซรอติย และคณะ (H:amzah al-Nashratiy and others : n.d.) ได้ แต่งหนังสือ Nasir al-Sunnah al-Imam al-Shafi'iy (ناصر السنة الامام الشافعي) ท่านได้ กล่าวถึงบุคลิกภาพและลักษณะนิสัยต่างๆ ของอิมามอัชชาฟีอีย์ เช่น ความอดทน ความกล้าหาญ ความขยัน ความเชื่อมั่นและการมอบหมาย ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และความเอื้ออาทร ความสุขุม และเยือกเย็น ความพอใจในสิ่งที่มี ความสมถะ การช่วยเหลือผู้ตกยากและความใจบุญสุน ทาน ความฉลาดของท่าน มารยาทที่ประเสริฐและอืบาตะฮ์ของท่าน

มุหัมมัด ไชนี ยะห์ยา (Muhammad Zaini Yahya : 2000) ได้แต่งหนังสือเรื่อง Kisah Pengembaraan Imam Shafie เป็นหนังสือเกี่ยวกับชีวประวัติและประวัติการเดินทางของอิมาม อัชชาฟีอีย์ ในการศึกษาเล่าเรียนและเผยแพร่ความรู้ ผู้แต่งได้เริ่มบทแรกด้วยการกล่าวถึงการ กำเนิดและเชื้อสายต้นตระกูลของอิมาม อัชชาฟีอีย์ การศึกษาของอิมาม อัชชาฟีอีย์การเดินทางไปยัง นครมะดีนะฮ์เพื่อศึกษาเล่าเรียนกับอิมามมาลิก การเดินทางไปยังเยเมน การเดินทางไปยังอิรัก การ เดินทางไปยังอียิปต์ และการต้อนรับของบรรดาอุละมาอ์และชาวอียิปต์ การสอนของท่าน ณ. มัสยิด อัมรฺ อิบนุ อัลอาศ ในอียิปต์ วาระสุดท้ายของอิมามอัชชาฟีอีย์ และคำสั่งเสียของท่าน

มุหัมมัด อาบู ซะฮฺเราะฮฺ (Muhammad Abu Zahrah : n.d.) ในหนังสือของท่าน เรื่อง Tarikh al-Madhahib al-Islamiyyat Fi al-Siyasat Wa al-Aqa-id Wa Tarikh al-Madhahib al-Fiqhiyyah (تاريخ المذاهب الإسلامية في السياسة والعقائد وتاريخ المذاهب الفقهية) ได้กล่าวถึงชีวประวัติของอิมาม อัซซาฟีอีย์เริ่มตั้งแต่การกำเนิดและตระกูลของท่าน ชีวิตในช่วงเยาว์วัยและการศึกษาของท่าน การทำงานของท่านที่เยเมน การถูกใส่ร้ายว่าเป็นกบฏ เป็นเหตุให้ถูกนำพาตัวไปยังเกาะลิพะฮฺ ฮารุน อรรอซิด ที่อิรัก ผู้แต่งยังได้กล่าวถึงความรู้ของอิมาม อัซซาฟีอีย์ ลักษณะนิสัยของท่าน ฟิกฮฺซาฟีอีย์ ที่มาของการบัญญัติหุกมในฟิกฮฺของท่าน อิมาม อัซซาฟีอีย์กับการปกป้องสุนนะห์ มัซฮับซาฟีอีย์ และการแพร่หลายของมัซฮับ

อิบนู กะษีร์ (Ibnu Kathir : 2003) เสียชีวิต ปี 774 ฮ.ศ. ในตำราของท่าน al-Bidayah wa al-Nihayah (البداية والنهاية) ได้กล่าวถึงชีวประวัติของอิมามอัซซาฟีอีย์พอสังเขป บรรดาอาจารย์ที่อิมามอัซซาฟีอีย์ได้เล่าเรียนมา คำชื่นชมจากบรรดาอุละมาอ์ร่วมสมัยกับท่าน

มะห์มูด มัตรอญี (Mahmud Matrajji : 2003) ได้กล่าวในบทนำของการ Takhrij และ Taliq ตำรา al-Um Li al-Imam al-Shafi'iy (الأم للإمام الشافعي) ซึ่งท่านได้กล่าวถึงสภาพทั่วไปทางการเมืองและการปกครองในสมัยของอิมามอัซซาฟีอีย์ ชีวประวัติของอิมามอัซซาฟีอีย์ การเดินทางของท่านมายังมักกะฮฺและการศึกษาของท่าน การเดินทางไปใช้ชีวิตอยู่กับชนเผ่า ฮุซัยลฺ การเดินทางกลับมักกะฮฺ การเดินทางไปยังมะดีนะฮฺ การเดินทางกลับมักกะฮฺ การเดินทางไปยังเยเมน การเดินทางไปยังอิรักครั้งแรก การเดินทางกลับมักกะฮฺ การเดินทางไปยังอิรักครั้งที่ 2 การเดินทางกลับมักกะฮฺ การเดินทางไปยังอิรักครั้งที่ 3 การเดินทางไปยังอียิปต์ การป่วยและการเสียชีวิตของท่าน

ตอริกุดดีน บินหะยีหะซัน (Tarikuddin bin Haji Hasan : 2004) ในหนังสือของท่าน Imam As-Shafie ได้กล่าวถึงการศึกษาของอิมามอัซซาฟีอีย์โดยท่านได้รับการศึกษาในช่วงแรก ณ นครมักกะฮฺ ท่านสามารถท่องจำอัลกุรอานได้ทั้งเล่มเมื่อท่านอายุเพียง 7 ขวบเท่านั้น และท่องตำราอัลมูวัฎฎะฮฺได้ทั้งเล่มเมื่อท่านอายุได้ 10 ขวบหลังจากนั้นท่านศึกษาภาษาอาหรับและสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับชนเผ่าฮุซัยลฺที่ถือว่าเป็นชนเผ่าที่มีความเป็นเลิศในด้านภาษาอาหรับในช่วงเวลานั้น ซึ่งท่านได้ศึกษาอยู่กับชนเผ่านี้เป็นเวลา 17 ปีด้วยกัน หลังจากนั้นท่านได้เดินทางเพื่อศึกษากับอิมามมาลิก ณ นครมะดีนะฮฺ ถึงแม้ว่าก่อนหน้านั้นท่านก็ได้เรียนฟิกฮฺมาแล้ว ในช่วงที่ท่านมีหน้าที่เป็นผู้ช่วยผู้พิพากษาในเยเมน ท่านก็จะหาเวลาเพื่อศึกษาหาความรู้จากบรรดาอุละมาอ์ที่นั่น และในช่วงเวลาที่ท่านถูกนำพาตัวไปยังอิรักเนื่องจากถูกใส่ร้ายว่าเป็นกบฏกับรัฐบาลฮารุน อรรอซิดท่านก็ยังหาเวลาเพื่อศึกษาหาความรู้โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากบรรดาอุละมาอ์ของอิมาม อาบูฮานีฟะฮฺในช่วงบั้นปลายชีวิตของท่าน ซึ่งขณะนั้นท่านอยู่ ณ เมืองฟุซฏอฎ ในประเทศอียิปต์ท่านก็ยังหา

โอกาสเพื่อศึกษาหาความรู้เป็นเนืองนิจ ตลอดระยะเวลาที่ท่านแสวงหาความรู้ ท่านก็จะทำการสอนไปด้วย ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในทุกหนทุกแห่งที่ท่านพำนักอยู่นั้น จะมีทั้งผู้ที่เป็นอาจารย์และลูกศิษย์ของท่านด้วย ในหนังสือเล่มนี้ผู้แต่งยังได้กล่าวถึงบรรดาอาจารย์ของอิมามอัชชาฟีอีย์ เริ่มตั้งแต่บรรดาอาจารย์ของท่านในนครมักกะฮ์ ในนครมะดีนะฮ์ ในเยเมน ในอิรักและในอียิปต์และยังได้กล่าวถึงเหล่าลูกศิษย์ของท่านจากเมืองต่างๆเหล่านั้นด้วย.

อะหมัด นะหฺรอวีย์ อับดุลสลาม (Ahmad Nahrawiy Abd al-Salam : 1988) ได้ทำการวิจัยในหัวข้อเรื่อง al Imam al-Shafi'iy fi Madhhabaihi al – Qadim Wa al –Jadeed (الامام الشافعي في مذهبيه القديم والحديد) งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยระดับปริญญาเอก สาขาวิชาชารีอะฮ์ วักกออน มหาวิทยาลัย อัล อัจฮ์ ประเทศอียิปต์ ตีพิมพ์ครั้งแรก ในปี ค.ศ. 1988 เป็นงานวิจัยที่ศึกษาวิเคราะห์ ระหว่างทัศนะเก่ากับทัศนะใหม่ ของอิมามอัชชาฟีอีย์ ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาการวิจัยออกเป็น 3 บทด้วยกัน บทที่ 1 กล่าวถึง ชีวิตประวัติของท่านอิมามอัชชาฟีอีย์พอสังเขป บทที่ 2 กล่าวถึง สภาพทั่วไปในยุคสมัยของอิมามอัชชาฟีอีย์ไม่ว่า ในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา บทที่ 3 กล่าวถึง มัซฮับของท่านอิมามอัชชาฟีอีย์ ซึ่งในบทนี้ประกอบด้วยหัวข้อย่อยที่สำคัญคือ แหล่งที่มาของบทบัญญัติในมัซฮับชาฟีอีย์ การบัญญัติหุกุมในมัซฮับชาฟีอีย์ การแพร่หลายของมัซฮับชาฟีอีย์ ตลอดจนคนผู้ สนับสนุนมัซฮับของท่าน ตั้งแต่ท่านยังมีชีวิต จนถึงสมัยอิมามตาญุดดีน อัศศับกี (Tajuddin al-Sabkiy) กลางศตวรรษที่ 8 แห่งปีอิหฺรียะฮ์ และช่วงท้ายของงานวิจัยยังได้กล่าวถึงงานเขียนต่างๆ ของอิมามอัชชาฟีอีย์อีกด้วย

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทางการศึกษาของอิมามอัชชาฟีอีย์

มุหัมมัด อับดุลรอฮีม (Muhammad Abd al-Rahim : 1997) ในหนังสือของท่าน Diwan al-Imam al-Shafi'iy (ديوان الامام الشافعي) ได้รวบรวมและอธิบายบทกลอนของอิมามอัชชาฟีอีย์ หนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวมและอธิบายบทกลอนต่างๆของอิมามอัชชาฟีอีย์ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 230 เรื่อง พร้อมกับระบุถึงที่มาของกลอนแต่ละเรื่องว่ามาจากแหล่งใด กลอนแต่ละเรื่องมีความมากน้อยของบาทและบทแตกต่างกันไป ในแต่ละเรื่องนั้นผู้รวบรวมได้ให้ชื่อเรื่องของบทกลอนนั้นตามความเหมาะสมของเนื้อหาบทกลอนหรือตามเป้าประสงค์ที่บทกลอนนั้นต้องการสื่อออกมา ในหนังสือเล่ม นี้มีบทกลอนที่เป็น แนวคิดทางการศึกษาของอิมาม อัชชาฟีอีย์ประมาณ 30 เรื่องด้วยกัน

ซุหฺดี ยากัน (Zuhdi Yakan : 1962) ได้รวบรวมและอธิบายบทกลอนของอิมามอัชชาฟีอีย์ในหนังสือของท่าน Diwan al-Shafi'iy (ديوان الشافعي) เป็นหนังสือที่มีการรวบรวมและอธิบายบทกลอนต่างๆของอิมามอัชชาฟีอีย์ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นบทกลอนที่เกี่ยวข้องกับ

แนวคิดทางการศึกษาของอิมาม อัซซาฟีอีย์ความพิเศษของหนังสือเล่มนี้คือผู้แต่งจะนำบทกลอนในเรื่องเดียวกันจากนักกวีท่านอื่นๆมาสนับสนุนบทกลอนของอิมามอัซซาฟีอีย์อีกทอดหนึ่ง

อับดุลอาซิซ บิน มุฮัมมัด บิน อับดุลลอฮ์ อัซ ซัดฮาน (Abdulaziz bin Muhammad bin Abd-Allah al-Sadhan : 1999) ในหนังสือของท่าน Maalim fi Tariq Talab al-Ilm (معالم في طريق طلب العلم) ได้กล่าวถึงความประเสริฐของความรู้และผู้รู้ อุปสรรคต่างๆที่ขวางกั้นการได้มาซึ่งความรู้ มารยาทที่พึงมีของผู้แสวงหาความรู้ คำสั่งเสียและโอวาทแก่ผู้แสวงหาความรู้ นอกจากนี้ผู้แต่งยังได้รวบรวมเรื่องราวและตัวอย่างต่างๆของบรรดาอุละมาอ์สมัยก่อนถึงความพยายามของพวกเขาในการแสวงหาความรู้

อามีนะฮ์ อะหมัด หะสัน (Aminah Ahmad Hasan : 1985) ได้แต่งหนังสือชื่อ Nazariyyat al Tarbiyat fi al- Quran wa Tatbiqatuhā fi Ahd al-Rasul Alaihi al- Salat wa al- Salam (نظرية التربية في القرآن وتطبيقاتها في عهد الرسول عليه الصلاة والسلام) ผู้แต่งได้กล่าวถึง ทฤษฎีทางการศึกษาในอัลกุรอาน และการปฏิบัติทางการศึกษาในสมัยของท่านรอซูล ﷺ ลักษณะเฉพาะของการศึกษาในอิสลาม ความครอบคลุมของการศึกษาในทุกๆด้าน ไม่ว่าจะในด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ในด้านปัจเจกบุคคล ครอบครัว สังคม ประชาชาติ ในด้าน สังคม เศรษฐกิจ การเมืองและการปกครอง

สะอีด อิสมาแอล อาลี (Said Ismail Ali : 2006) ได้แต่งหนังสือเรื่อง al-fikr al-Tarbawiy al-Islamiy wa Tahaddiyat al-Mustaqbal (الفكر التربوي الاسلامي وتحديات المستقبل) ท่านได้กล่าวถึงภาพรวมของการศึกษาในอิสลาม ความท้าทายในอนาคตต่อแนวคิดทางการศึกษาในอิสลาม การศึกษาในอิสลามกับความท้าทายในศตวรรษที่ 21 แง่มุมต่างๆเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาในอิสลามจากบรรดาปราชญ์มุสลิม เช่น มุมมองของ อัลกอฎีย์อียาด อิบน์หะญูร์ อัลอัช กอลานีย์ อิบน์ฮัซม และอัชเชกานีย์

อับดุลเราะห์มาน นะห์ลาวิย (Abd al-Rahman Nahlawiy : 1988) ในหนังสือของท่าน al-Tarbiyah al-Islamiyyah wa al-Mushkilat al- Mu‘ā sirah (التربية الاسلامية والمشكلات المعاصرة) เป็นหนังสือที่ว่าด้วยการศึกษาในอิสลามและปัญหาร่วมสมัย ผู้แต่งได้แบ่งเนื้อหาของหนังสือเป็น 4 บท บทแรกว่าด้วยรากฐานของการศึกษาในอิสลาม บทที่ 2 ว่าด้วย พื้นฐานของการศึกษาในอิสลาม บทที่ 3 ว่าด้วย ลักษณะเฉพาะของการศึกษาในอิสลาม บทสุดท้ายว่าด้วย ปัญหาต่างๆในปัจจุบันที่ระบบ การศึกษาอิสลามสามารถเยียวยาได้

อาลี อับดุลฮาติม มะห์มูด (Ali Abd al-Halim Mahmud : n.d.) ได้แต่งหนังสือชื่อ al-Tarbiyah al-Islamiyyah fi Surah al-Ma-idah (التربية الاسلامية في سورة المائدة) ผู้แต่งได้

กล่าวถึง มั่นฮัจการศึกษานในอัลกุรอาน ลักษณะพิเศษของมึนฮัจการศึกษานในอัลกุรอาน เป็นมึนฮัจของพระผู้เป็นเจ้า เป็นมึนฮัจ ที่สมคูลและครอบคลุมในทุกมิติ ส่วน สนามของการศึกษานในอัลกุรอานนั้นเริ่มตั้งแต่ตัวของมนุษย์เอง ครอบคลุม ขยายไปสู่อัฒคมในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ประชาชาติมุสลิม และสังคมโลก มึนฮัจการศึกษานในอัลกุรอานเป็นการศึกษานที่ครอบคลุมในด้านต่างๆ เช่น ในด้านร่างกาย (التربية الجسدية) จิตใจ (التربية الروحية) สติปัญญา (التربية العقلية) มารยาท (التربية الخلقية) ในด้านสังคม (التربية الاجتماعية) เศรษฐกิจ (التربية الاقتصادية) การเมือง (التربية السياسية) ในบทสุดท้ายซึ่งเป็นเนื้อหาสาระหลักของหนังสือผู้แต่งได้นำเสนอการอธิบายอัลกุรอานในสุเราะห์อัลมาอิดะฮ์ในแง่มุมของการศึกษานตั้งแต่อายะฮ์แรกจนถึงอายะฮ์สุดท้าย

หะสัน ลังกุลง (Hasan Langgulung : 2003) ในหนังสือของท่าน Asas Asas Pendidikan Islam ได้กล่าวถึง แนวคิดทางการศึกษานในอิสลามตั้งแต่สมัยท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ สมัยคูลาฟาอรรอซิดีน สมัยราชวงศ์บานีอุมัยยะฮ์และราชวงศ์บานีอับบาซียะฮ์ อิมามอัชชาฟีอีย์เกิดในปี 150 ฮ.ศ. และเสียชีวิตในปี 204 ฮ.ศ เป็นช่วงที่ราชวงศ์บานีอับบาซียะฮ์มีความเจริญรุ่งเรืองในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านเศรษฐกิจ การเมืองและการศึกษาน ผู้แต่งได้กล่าวถึงแนวคิดทางการศึกษานในสมัยราชวงศ์อับบาซียะฮ์เป็นสมัยที่มีการเกิดขึ้นของอิมามทั้งสี่ Imam Abu Hanifah , Imam Malik bin Anas , Imam Shafi'iy และ Imam Ahmad bin Hambal หลังจากนั้นมีการเกิดของนักบັນทิกหะดีษ เช่น Imam al-Bukhariy , Muslim , al-Tarmidhiy ,Abu Dawud , Ibnu Majah , Nasa'iy และท่านอื่นๆหลังจากนั้นนักอธิบาย อัลกุรอานก็ได้เกิดขึ้นตามมา เช่น ท่าน Imam al-Tabariy

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาททางการศึกษานของอิมามอัชชาฟีอีย์

อับดุลฮาติม อัลญุนดีย (Abd al-Halim al-Jundi : 1982) ในหนังสือของท่าน al-Imam al-Shafi'iy Nasir al-Sunnah wa Wadi'u al-Usul (الامام الشافعي ناصر السنة وواضع الاصول) ได้กล่าวถึงความรู้ความสามารถ และบทบาทของอิมามอัชชาฟีอีย์ในสาขาวิชาต่างๆหลายๆด้าน เช่น ในสาขาวิชา อัลหะดีษ และอูศูลอัลหะดีษท่านได้รับฉายาว่าเป็น Nasir al-Sunnah (ผู้ช่วยเหลือค้ำจุนสุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ) ในสาขาวิชาฟิกฮ์และอูศูลอัลฟิกฮ์ ท่านได้รับฉายาว่าเป็น Wadi' al-Usul (ผู้วางรากฐานวิชาอูศูลอัลฟิกฮ์) ส่วนในสาขาวิชาภาษาอาหรับและวรรณคดีอาหรับท่านได้รับการกล่าวขานว่าเป็น Imam al-Lughah (ผู้นำแห่งภาษา).

มุฮัมมัด อาบู ซะห์เราะห์ (Muhammad Abu Zahrah : 1996) ได้แต่งหนังสือที่มีชื่อว่า al-Shafi'iy Hayatuhu wa Asruhu Arauhu Wa fiqhuhu (الامام الشافعي حياته وعصره اراؤه)

(وفقه) ผู้แต่งได้แบ่งเนื้อหาสาระของหนังสือออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกว่าด้วยชีวประวัติของท่านอิมามอัชชาฟีอีย์และสภาพทั่วไปในด้านต่างๆในยุคของท่าน ส่วนที่ 2 ว่าด้วยทัศนะของท่านต่อวิชา อัลม วัลกะลาม และชีอะห ์อิมามียะห์ ฟิกฮุชาฟีอีย์และการจัดอันดับของหลักฐานต่างๆในการบัญญัติหุกม ในมุมมองของอิมามอัชชาฟีอีย์หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่ผู้แต่งรวบรวมมาจากการบรรยายของผู้แต่งเองต่อนักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชากฎหมายอิสลามมหาวิทยาลัยอัลกอฮิเราะห์ ประเทศอียิปต์ ในปี 1944-1945

มุหัมมัด หะสัน ฮีตุ (Muhammad Hasan Hitu : 1988) ได้แต่งหนังสือชื่อ al-Ijtihad wa Tabaqat Mujtahidi al-Shafi'iyah (الاجتهاد وطبقات مجتهدي الشافعية) เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการวินิจฉัยหุกม ประเภทของผู้วินิจฉัยหุกม เงื่อนไขต่างๆเกี่ยวกับการวินิจฉัยหุกม ในหนังสือเล่มนี้ ยังได้กล่าวถึงชีวประวัติอย่างย่อๆของบรรดาผู้วินิจฉัยหุกมจากสำนักคิดอิมามอัชชาฟีอีย์ซึ่งผู้แต่งได้นำเสนอมามากกว่า 80 ท่านด้วยกัน

อะหมัด อาลี ตอฮา ร็อยยาน (Ahmad Ali Taha Raiyyan : 1995) ได้เขียนหนังสือชื่อ Dawabit al-Ijtihad wa al-fatwa (ضوابط الاجتهاد والفتوى) เป็นหนังสือที่ว่าด้วยหลักการต่างๆในการวินิจฉัยหุกมและการพิตวา ผู้เขียนได้แบ่งเนื้อหาสาระของหนังสือเป็น 2 ส่วน ส่วนที่หนึ่ง เกี่ยวกับการวินิจฉัยหุกม ซึ่งประกอบด้วยการอธิบายความหมายของคำว่า Ijtihad (การวินิจฉัยหุกม) หุกมของการอิติฮาด ประเภทและเงื่อนไขต่างๆของการอิติฮาด พร้อมกับการอธิบายถึงความจำเป็นในการวินิจฉัยหุกมในยุคปัจจุบัน ส่วนที่ สองเกี่ยวกับหลักการต่างๆในการพิตวาซึ่งประกอบด้วยการอธิบายความหมายของคำว่า fatwa ประเภทและระดับชั้นของผู้ที่จะดำเนินการพิตวา เงื่อนไขที่จำเป็นต้องมี สำหรับผู้ที่จะเป็นมุฟตีย มารยาทและคุณลักษณะที่มุฟตียพึงมีทั้งนี้เพื่อนำมาซึ่งความถูกต้องและความสมบูรณ์ในการพิตวานั่นเอง.

อับดุลการิม ซัยดาน (Abd al-Karim Zaidan : 1996) ได้แต่งหนังสือที่มีชื่อว่า al-Madkhal li Dirasat al-Shari'ah al-Islamiyyah (المدخل لدراسة الشريعة الإسلامية) ผู้แต่งได้กล่าวถึงชีวประวัติของอิมามอัชชาฟีอีย์ การศึกษาเล่าเรียนของท่าน การวิเคราะห์หลักฐานและผลงานทางวิชาการของท่าน

มัญญี บิน มันซุร บิน ซัยยิด อัชชูรีย (Majdi bin Mansur bin Saiyid al-Shuriy : 1995) ได้แต่งหนังสือชื่อ Tafsir al-Imam al-Shafi'iy (تفسير الامام الشافعي) เป็นหนังสือตีพิมพ์ที่ผู้แต่งได้รวบรวมการตีพิมพ์อัลกุรอานของอิมามอัชชาฟีอีย์ จากตำราต่างๆของท่านเช่นจากตำรา al-Um (الأم) al-Risalah (الرسالة) Ahkam al-Quran (أحكام القرآن) เป็นต้น ส่วนรูปแบบการตีพิมพ์ของท่านนั้นท่านจะยกอายะสุอัลกุรอานมา หลังจากนั้นจะนำเอาอายะสุอัลกุรอานหรือ หะดิษที่มี

ความสัมพันธ์และเกี่ยวโยงกันกับหัวข้อมากแล้ว บางครั้งท่านจะกล่าวถึงสาเหตุของการประทานอา
ยะฮฺลงมาและบางครั้งท่านจะยกข้อมูลทางประวัติศาสตร์มาเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการตีฟิ
รมาที่ยิ่งขึ้น

มุศฏอฟา อัล ซิบาอียฺ (Mustafa al-Siba-iy : 1998) ได้แต่งหนังสือชื่อ al-Sunnah
wa Makanatuha fi al-Tashri'i al-Islamiy (السنة ومكانتها في التشريع الاسلامي) ผู้แต่งได้กล่าวถึง
สถานะของอิมามอัซซาฟีอียฺในด้านวิชาการ อุศูลมัซฮับของอิมามอัซซาฟีอียฺ และบทบาทของท่าน
ในการปกป้อง อัลสุนนะหฺ

มุหัมมัด อัลคุดริอียฺ เบ็ค (Muhammad al-Khudariy Bek : 1995) ได้แต่งหนังสือ
ชื่อ Tarikh al-Tashri'i al-Islamiy (تاريخ التشريع الاسلامي) เป็นหนังสือเกี่ยวกับประวัติและ
พัฒนาการของกฎหมายอิสลาม ผู้แต่งได้แบ่งเนื้อหาสาระของหนังสือตามพัฒนาการของ
กฎหมายอิสลามเป็น 6 ยุคด้วยกันยุคแรกเริ่มตั้งแต่ยุคของท่านรอซูล ﷺ ยุคที่สองเป็นยุคของ
Kibar al-Sahaba (สาวกรุ่นใหญ่ของท่านเราะซูล ﷺ ยุคที่สองนี้สิ้นสุดลงด้วยการสิ้นสุดการ
ปกครองของเคาะลีฟะฮฺ อาลี บิน อับี ฏอลิบ ยุคที่สามเป็นยุคของ صغار الصحابة (สาวกรุ่นเยาว์)
ยุคที่สามนี้สิ้นสุดลงในปลายศตวรรษที่ 1 และต้นศตวรรษที่ 2 แห่งปีฮิจรียะฮฺ ยุคที่สี่เริ่มตั้งแต่ต้น
ศตวรรษที่ 2 จนถึงกลางศตวรรษที่ 4 แห่งปีฮิจรียะฮฺ เป็นยุคที่มีการกำเนิดของนักกฎหมายอิสลาม
มากมาย อิมามทั้งสี่ (อิมาม อาบู ฮานีฟะห์ , อิมาม มาลิก บิน อานัส , อิมามอัซซาฟีอียฺ และ อี
มามอะหฺมัด บิน ฮัมบัล) อิมามท่านอื่นๆเช่น ชุฟยาน บิน สะอิด อัลเยรียฺ , มุหัมมัด บิน อัลหะสัน
อัลชัยบานียฺ , ยูซุฟ บิน ยะหฺยา อัล บูวัยดียฺ , อิสมาอิล บิน ยะหฺยา อัล มุฆานียฺ , อรรอบีอฺ บิน ชูไล
มาน อัล มุรอดียฺ , อับดุลเราะหฺมาน บิน มุหัมมัด อัล เอาซาอียฺ , ดาวูด บิน อาลี อัซซอฮิรียฺ และ มุ
หัมมัด บิน ญะรียฺ อัลญอบารียฺ ยุคที่ห้าเริ่มตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 4 แห่งปีฮิจรียะฮฺ จนถึงการล้ม
สลายของราชวงศ์อับบาซียะฮฺ ยุคที่หกเริ่มตั้งแต่การล้มสลายของราชวงศ์อับบาซียะฮฺ จนถึงยุค
ปัจจุบัน

อิบนู คอลกาน (Ibnu Khalkan : n.d.) เสียชีวิต ปี 681 ฮ.ศ. ในตำราของท่าน
Wafayat al-A'ayan wa Anbaa Abnaa al-Zaman (وفيات الأعيان وأنباء أبناء الزمان) ได้กล่าวถึง
ชีวประวัติของอิมามอัซซาฟีอียฺ คำชื่นชมของบรรดาอุละมาอ์ถึงความรู้ที่แตกฉานของอิมามอัซซาฟี
อียฺในสาขาวิชาต่างๆ เช่น การยอมรับและคำชื่นชมจาก อิมามอะหฺมัด บิน ฮัมบัล , อาบู อุบัยด
อัลกอเซ็ม บิน ซัลลาม , อัลสุมัยดียฺ , มะหฺฟูซ บิน อาบี เตาบะห์ อัลบัฆดาดียฺ , อาบูฮัซซาน อัชชียา
ดียฺ , อิบนูอับดุลฮากัม , อรรอบีอฺ บินชูไลมาน อัลมุรอดียฺ.

อัครอม ยูซุฟ อุมร์ อัลกอวาซีมียี (Akram Yusuf Umar al-Qawasimiy : 2003) ในงานวิจัยของท่าน al-Madkhal ila Madhhab al-Imam al-Shafi'iy (المدخل الى مذهب الامام الشافعي) ได้กล่าวถึงความรู้ที่แตกฉานของอิมามอัชชาฟีอีในสาขาวิชาต่างๆเช่น สาขาวิชาอัลกุรอานและอุลุมอัลกุรอาน หะดีษและอุลุมอัลหะดีษ ฟิกฮ์และอูลูลอัลฟิกฮ์ ภาษาอาหรับและวรรณคดีอาหรับ ความรู้ของอิมามอัชชาฟีอีในด้านฟิกฮ์ของสำนักต่างๆเช่นของสำนักมาลิก บิน อานัส สำนักอานู ฮานีฟะห์ สำนักเอาซาอียี สำนัก ลัยษ์ บิน สะอ์ด ผู้วิจัยยังได้กล่าวถึงพัฒนาการของมัซฮับชาฟีอีจากอดีตจนถึงปัจจุบัน งานวิจัย เล่มนี้เป็นงานวิจัยระดับปริญญาเอก สาขาวิชาฟิกฮ์และอูลูลอัลฟิกฮ์ คณะกฎหมายอิสลาม มหาวิทยาลัย อัลอูรดูนียะห์ ประเทศจอร์แดน ผ่านการสอบเมื่อวันที่ 28/7/2002 และได้รับการตีพิมพ์เป็นหนังสือในปีต่อมา

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาชีวประวัติของอิมามอัชชาฟีอี
2. เพื่อศึกษาแนวคิดทางการศึกษาของอิมามอัชชาฟีอี
3. เพื่อศึกษาบทบาททางการศึกษาของอิมามอัชชาฟีอี

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. จะได้ทราบและเข้าใจถึงชีวประวัติของอิมามอัชชาฟีอี
2. จะได้ทราบและเข้าใจถึงแนวคิดทางการศึกษาของอิมามอัชชาฟีอี
3. จะได้ทราบและเข้าใจถึงบทบาททางการศึกษาของอิมามอัชชาฟีอี
4. เพิ่มประสบการณ์ด้านการวิจัยแก่ผู้วิจัย
5. เป็นข้อมูลสำหรับนักเรียน นักศึกษาและผู้สนใจที่จะศึกษาในโอกาสต่อไป

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้จะเน้นศึกษาในเรื่องของแนวคิดและบทบาททางการศึกษาของอิมาม อัชชาฟีอีที่นำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าในวงวิชาการอิสลามในยุคต่อมา ซึ่งการศึกษาทบทวนเอกสารนั้นจะมีขอบเขตของการศึกษาคงต่อไป

1. ศึกษาชีวประวัติของอิมาม อัชชาฟีอีย์ ตั้งแต่เยาว์วัย การศึกษาหาความรู้ การสอน การวินิจฉัยหุกม การพิตวา การเดินทางไปยังเมืองต่างๆ จนถึงการเสียชีวิตของท่าน
2. ศึกษาแนวคิดทางการศึกษาของท่านอิมาม อัชชาฟีอีย์ ในมิติด้านผู้เรียน ผู้สอน มิติระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนและมิติด้านอื่นๆ
3. ศึกษาบทบาททางการศึกษาของอิมาม อัชชาฟีอีย์ ในสาขาวิชาอัลกุรอาน และ อุลุมอัลกุรอาน สาขาวิชา หะดีษและอุลุมอัลกุรอาน สาขาวิชาฟิก ฮุและอุศูลอัลฟิก ฮุ สาขาวิชาภาษาอาหรับและวรรณกรรมอาหรับ

1.6 ข้อตกลงเบื้องต้น

การวิจัยครั้งนี้มีข้อตกลงเบื้องต้นดังนี้คือ

1. การอ้างอิงหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ผู้วิจัยจะยึดหลักฐานจากรายงานของนักวิชาการประวัติศาสตร์ในยุคต้นๆ และจากนักประวัติศาสตร์ร่วมสมัยที่ได้รับการยอมรับ
2. ความหมายของอัลกุรอานฉบับแปลภาษาไทยของสมาคมนักเรียนเก่าอาหรับเผยแพร่โดยศูนย์กษัตริย์ฟาฮัด เพื่อการพิมพ์อัลกุรอานแห่งนครมะดีนะฮ์ อัลมุนาวะเราะหฺ ประเทศซาอุดีอาระเบีย
3. การอ้างอิงต่างๆ
 - 3.1 อัลกุรอาน จะกล่าวชื่อ สุเราะฮ์ และอายะฮ์ เช่น (อัล-อิสรอ อู : 1) หมายถึง ซูเราะฮ์ อัล – อิสรออู อายะฮ์ที่ 1
 - 3.2 อัลหะดีษจะอ้างถึง ผู้บันทึก ปีที่พิมพ์หนังสือและหมายเลขหะดีษเช่น(บันทึกโดย มุสลิม, 1999 : 10) หมายถึงหะดีษนี้บันทึกโดยมุสลิม ปีที่พิมพ์หนังสือ ปี 1999 หมายเลขหะดีษที่ 10
 - 3.3 การอธิบายศัพท์จะใช้การเขียนแบบเชิงอรรถ
 - 3.4 การแนะนำบุคคลจะแนะนำบุคคลที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัยโดยจะแนะนำสั้นๆ

1.7 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิจัย

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีดังนี้

1. ﷺ อ่านว่า สุบฮานาฮฺวาตาอาลา เป็นคำสรรเสริญ ต่อเอกองค์อัลลอฮ์
แปลว่าผู้ทรงบริสุทธิ และผู้ทรงสูงส่งยิ่ง
2. ﷻ อ่านว่า ค็อลลัลลอฮฺอ้ายฮฺวาตัลลัม เป็นคำสรรเสริญ และดูอาอูแด่
ท่านนบีมุฮัมมัด แปลว่า ขออัลลอฮฺทรงสละดีและให้ความสันติแก่ท่าน
3. ﷺ อ่านว่าเราะฎียัลลอฮฺอัยฮฺ เป็นคำขอดูอาอูแด่เศาะหาบะฮฺ แปลว่า ขอ
ให้อัลลอฮฺทรงพอพระทัยต่อท่าน
4. ﷺ อ่านว่าเราะฎียัลลอฮฺอัยฮฺฮุม เป็นคำขอดูอาอูแด่บรรดาเศาะหาบะฮฺ
แปลว่า ขอให้อัลลอฮฺทรงพอพระทัยต่อพวกเขา
5. (.....) วงเล็บปีกกาจะใช้สำหรับอายะฮฺ
6. ((.....)) วงเล็บคู่จะใช้สำหรับตัวบทอัลหะดีษ
7. (.....) วงเล็บเดี่ยวจะใช้สำหรับในการเขียนรายงานอ้างอิง
และการอธิบายศัพท์ที่สำคัญ
8. “.....” อัญประกาศจะใช้สำหรับแปลอัลกุรอาน อัลหะดีษ
และคำพูดของอูละมาอู

1.8 นิยามศัพท์เฉพาะ

อิมาม หมายถึง	ผู้นำ
กอฎีย์ หมายถึง	ผู้พิพากษา
วาเลีย หมายถึง	ข้าหลวงของ
	คาะลีฟะฮฺ ซึ่งรักษาการแทนในการปกครองใน เมืองต่างๆ
อาบู หมายถึง	พ่อ
อิบну หมายถึง	บุตรชาย

1.9 วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงเอกสารที่ผู้วิจัยพยายามศึกษาเกี่ยวกับประวัติของบุคคล นั่นก็คือ ชีวประวัติของอิมามอัชชาฟีอีย์เป็นการศึกษาวิเคราะห์ ถึงลักษณะแนวคิด และบทบาทของท่านในด้านการศึกษา

การศึกษาวิเคราะห์ถึงลักษณะ แนวคิดและบทบาททางการศึกษาของอิมาม อัชชาฟีอีย์ในงานวิจัย นี้เป็นการศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research)แล้วนำเสนอ รายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

ในการวิจัยเรื่องอิมาม อัชชาฟีอีย์ แนวคิดและบทบาททางการศึกษาในครั้งนี้มีวิธีดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร

รวบรวมข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Source) และทุติยภูมิ (Secondary Source) ที่เกี่ยวข้องกับชีวประวัติ แนวคิด และบทบาททางการศึกษาของ อิมามอัชชาฟีอีย์ ซึ่งรายละเอียดมีดังต่อไปนี้

1. เอกสารปฐมภูมิ (Primary Source)

1.1 คัมภีร์อัลกุรอาน

1.2 ตำราหะดีษต่างๆ เช่น ตำราเศาะหิหฺอัลบุคอรีย , เศาะหิหฺมุสลิม , สุนันอับูดาวูด , สุนันอัตติรมิซีย , สุนันอันนะสายิฮฺและสุนันอิบน์มาญะฮ์

1.3 ตำราต่างๆที่แต่งโดย อิมามอัชชาฟีอีย์เองหรือลูกศิษย์ของท่านที่มีความเกี่ยวข้องกับเนื้อหางานวิจัยเช่นตำรา Wasiyyat al-Imam al-Shafi'iy (وصية الامام الشافعي) , al-Um (الأم) และ al-Risalah (الرسالة)

2. เอกสารทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่หนังสือหรือเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหางานวิจัยซึ่งมีทั้งภาษาไทย อาหรับ มลายู และ อังกฤษ เช่น

2.1 หนังสือ สี่อิหม่าม ของ สมาน มาลีพันธ์

2.2 หนังสือ مناقب الامام الشافعي (ภาษาอาหรับ) ของ al-Imam fakhruddin al-Raziy

2.3 หนังสือ الامام الشافعي فقيه السنة الأكبر (ภาษาอาหรับ) ของ Abdulghaniy al-daqr

2.4 หนังสือ Imam al-Syafi'e (ภาษามลายู) ของ Tarikuddin bin Haji Hasan

2.5 หนังสือ Imam Shafi'i In Quest of Knowledge (ภาษาอังกฤษ)ของ

Abu Asad

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลทั้งหมดจากแหล่งข้อมูลที่สำคัญๆ ดังต่อไปนี้

- ห้องสมุดวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
- สำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
- ห้องสมุดมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา
- หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยอิสลาม นานาชาติ มาเลเซีย (U I A M) ประเทศมาเลเซีย
- หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยมาลายา (U M) ประเทศมาเลเซีย
- หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยวิทยาศาสตร์ แห่งมาเลเซีย (USM) ประเทศมาเลเซีย

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้พยายามหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัยจากเว็บไซต์ต่างๆ และสอบถามหาข้อมูลจากเพื่อนๆ นักศึกษาที่เคยเรียนในอียิปต์ด้วยกัน และได้ติดต่อขอข้อมูลการวิจัยจากน้องชายและเพื่อนนักศึกษาอื่นๆ ที่กำลังศึกษาอยู่ในอียิปต์โดยอีเมลล์หรือส่งข้อมูลและหนังสือมาทางไปรษณีย์หรือกับนักศึกษาที่จะเดินทางกลับประเทศไทย

2. แยกข้อมูลเอกสารตามหัวข้อใหญ่และหัวข้อย่อย แล้วค้นคว้าข้อมูลที่มีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับหัวข้อย่อย

หัวข้อใหญ่	1. ชีวิตประวัติของอิมามอัซฮาฟีอีย์
หัวข้อย่อย	1.1 เชื้อสายต้นตระกูลและการกำเนิด
	1.2 การศึกษาและบรรดาอาจารย์ของท่าน
	1.3 การสอนและเหล่าลูกศิษย์ของท่าน
	1.4 ตำราและผลงานทางวิชาการของท่าน
	1.5 บุคลิกภาพของท่าน
	1.6 อีบาดะฮ์ของท่าน
	1.7 การเดินทางของท่าน
	1.8 การเสียชีวิตของท่าน

- หัวข้อใหญ่ 2. แนวคิดทางการศึกษาของอิมามอัชชาฟีอีฮ์
- หัวข้อย่อย 2.1 แนวคิดทางการศึกษาของอิมามอัชชาฟีอีฮ์ในมิติที่เกี่ยวกับผู้เรียน
- 2.2 แนวคิดทางการศึกษาของอิมามอัชชาฟีอีฮ์ในมิติที่เกี่ยวกับผู้สอน
- 2.3 แนวคิดทางการศึกษาของอิมามอัชชาฟีอีฮ์ในมิติระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน
- 2.4 แนวคิดทางการศึกษาของอิมามอัชชาฟีอีฮ์ในมิติด้านอื่นๆ

- หัวข้อใหญ่ 3. บทบาททางการศึกษาของอิมามอัชชาฟีอีฮ์
- หัวข้อย่อย 3.1 บทบาทในสาขาวิชาอัลกุรอานและอุลุมอัลกุรอาน
- 3.2 บทบาทในสาขาวิชาหะดีษและอุลุมอัลหะดีษ
- 3.3 บทบาทในสาขาวิชาฟิกฮ์และอุลุมอัลฟิกฮ์
- 3.4 บทบาทในสาขาวิชาภาษาอาหรับและวรรณกรรมอาหรับ

3. วิเคราะห์ข้อมูล
4. เขียนรายงานวิจัย
5. ตรวจสอบรายงานการวิจัยให้ถูกต้อง
6. พิมพ์รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์